

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

САПРУНОВА ОЛЕНА ГЕННАДІЇВНА

УДК [378.147:51]:37.026

**ДИДАКТИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ОБДАРОВАНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

13.00.09 – теорія навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
КОВАЛЕНКО Оксана Анатоліївна,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
завідувач кафедри практики англійського
усного і писемного мовлення.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
ДОБРОСКОК Ірина Іванівна,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
завідувач кафедри професійної освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
ЖАРКОВА Ірина Іванівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти.

Захист відбудеться 18 червня 2019 р. о 10-00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 17 травня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Тенденція зростання інтелектуальної складової в усіх видах праці чітко простежується в змінах, що відбуваються нині в Україні. За останні десятиріччя проблема розвитку інтелектуального потенціалу суспільства є однією з найбільш складних в освітній політиці України, оскільки не кожна людина володіє якостями та здібностями, щоб стати висококваліфікованим фахівцем розумової праці, лише істинно талановиті особистості в змозі вирішити ті глобальні завдання, що стоять перед людством.

Цілеспрямований розвиток інтелектуального потенціалу зведено в Україні в ранг державної політики. Перед системою освіти стоїть завдання: на тлі підвищення загального рівня освіченості населення забезпечити умови для ефективного розвитку обдарованості дітей. Основи освітньої політики держави щодо роботи з обдарованими учнями висвітлено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI ст. (2001 р.), Державному стандарті початкової загальної освіти (2018 р.), законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про загальну середню освіту» (2017 р.), «Про позашкільну освіту» (2000 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.).

Формувати обдаровану дитину необхідно вже в початковій ланці освіти, адже чим швидше розпочати роботу щодо створення умов для розвитку обдарованості, тим вища її ефективність.

Інтелектуально обдаровані учні молодшого шкільного віку – це ті особистості, які вирізняються з-поміж інших дітей поведінкою, спілкуванням (перевага надається старшим товаришам, оскільки з однолітками часто спілкуватися нецікаво), інтенсивним розвитком психічних процесів (довготривала та оперативна пам'ять; висока продуктивність та міцність запам'ятовування; досконале володіння просторово-часовими характеристиками явищ; мимовільна, стійка увага; переважання дивергентного мислення; творча уява; багатий словниковий запас; висока швидкість письма з одночасним зниженням його якості), специфічними особливостями (перевага внутрішніх мотивів; володіння абсолютним порогом чутливості; відповідальність; самокритичність; прагнення до добра, справедливості, правди; виявлення інтересу до духовних цінностей; почуття гумору; почуття справедливості), інтенсивним фізичним розвитком; домінуванням пізнавальної мотивації та дослідницької активності.

На підставі вивчення наукової літератури встановлено, що окремі аспекти зазначеної проблеми було розкрито в дослідженнях зарубіжних та українських науковців. Важливу роль у формуванні сучасних педагогічних підходів до вирішення завдань виховання й навчання обдарованих і талановитих дітей мають дослідження В. Алфімова, Ш. Амонашвілі, Н. Бібік, І. Гавриш, К. Гуревич, О. Коваленко, В. Кузьменко, В. Паламарчук, Р. Стернберга, Т. Шпікалова та ін.; питання співвідношення обдарованості, природних задатків та інтелектуального розвитку учнів, а також складу і видів здібностей, їх зв'язку із розвитком мислення та індивідуально-психологічними особливостями висвітлюються у працях Л. Виготського, І. Волощук, Г. Гарднера, Дж. Гілфорда, Ю. Гільбуха, О. Кульчицької, С. Марленд, О. Моляко, О. Музики, В. Мясищева, Дж. Рензуллі, С. Рубінштейна та ін.

Дидактичні основи проблеми розвитку інтелектуальної обдарованості учнів молодшого шкільного віку відображені в наукових працях, присвячених навчальній діяльності учнів, зокрема з'ясуванню її структури (І. Жаркова, В. Давидов, І. Доброскок, А. Маркова та ін.); аналізу процесуальних аспектів навчання (Ю. Бабанський, В. Бондар, Г. Васьківська, В. Кравець, О. Ляшенко, І. Малафіїк, М. Марусинець, І. Осадченко, В. Паламарчук, О. Топузов та ін.); формуванню загальнонавчальних умінь і навичок (Я. Кодлюк, Н. Лошкарьова, О. Савченко, А. Степанюк, В. Чайка та ін.); посиленню мотиваційної спрямованості навчальної діяльності (Н. Бібік, М. Євтух, О. Малихін, Г. Щукіна); розкриттю ролі контролю й оцінювання в навчальній діяльності учнів (В. Глазова, Л. Титаренко); оволодінню школярами предметними і ключовими компетентностями (Т. Байбара, Н. Бібік, М. Вашуленко, М. Ломберг, М. Мартиненко, О. Онопрієнко, О. Прищепа, О. Савченко, О. Янкович та ін.).

Водночас аналіз наукових праць із порушеної проблеми дає підстави для висновку, що залишаються нерозкритими питання розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, хоча набуває актуальності вдосконалення у школярів їх розумових здібностей, пов'язаних передусім із розвитком пам'яті, почуттів, уяви, фантазії, логіки шляхом опанування раціональними прийомами та методами навчання.

Актуальність досліджуваної проблеми посилюється необхідністю виявлення дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, мета яких – не лише досягти конкретних результатів у навчанні, а й перетворити пізнання на цікавий, захопливий процес, що, окрім навчальної, виконує також розвивальну та творчо-пізнавальну функції.

Аналіз теоретичних напрацювань учених дав змогу виявити суперечності в українській системі освіти щодо розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи між:

- потребою суспільства в обдарованих та інтелектуальних особистостях й відсутністю теоретичного обґрунтованого підходу до визначення педагогічного феномена «інтелектуальна обдарованість» з позиції дидактики початкової школи;
- необхідністю розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи й відсутністю виявлених дидактичних умов із цієї проблеми;
- державними вимогами щодо розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи та недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення для вчителів, які працюють з інтелектуально обдарованими дітьми.

Отже, актуальність порушеної проблеми, її недостатня теоретична розробленість, а також необхідність у подоланні виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження **«Дидактичні умови розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою частиною комплексних програм науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Підвищення ефективності педагогічного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» (РК № 0115U005821). Тему дослідження затверджено вченою радою Харківського

національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 4 від 05.09.2014 р.) й узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 30. 09. 2014 р.).

Об'єкт дослідження – розвиток інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи в процесі навчання.

Предмет дослідження – дидактичні умови розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи та модель їх реалізації в процесі навчання.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дієвість дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Схарактеризувати понятійно-термінологічний апарат проблеми розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, уточнити суть основних дефініцій.

2. Конкретизувати критеріальну базу і рівні сформованості розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи в процесі навчання.

3. Виявити дидактичні умови розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи та розробити модель їх реалізації.

4. Здійснити експериментальну перевірку виявлених дидактичних умов.

Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс **методів дослідження**:

- *теоретичних*: аналіз, узагальнення, систематизація філософських, психолого-педагогічних праць вітчизняних і зарубіжних авторів із порушеної проблеми з метою визначення суті основних понять дослідження й обґрунтування дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи;

- *емпіричних*: діагностичні (анкетування, опитування, бесіди, контрольні роботи, тестування), обсерваційні (пряме, побічне, включене спостереження, ретроспективний аналіз педагогічного досвіду), прогностичні (експертні оцінки, узагальнення незалежних характеристик), праксиметричні (аналіз продуктів навчальної діяльності учнів початкової школи, аналіз передового педагогічного досвіду); педагогічний експеримент для виявлення ефективності реалізації дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи;

- *статистичних*: методи математичної статистики для обробки експериментальних даних, доведення вірогідності результатів експериментального дослідження.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* виявлено та теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи (актуалізація мотиваційно-ціннісної основи інтелектуальної діяльності учнів початкової школи; створення стимулювально-проблемного середовища на засадах інтеграції інноваційних технологій навчання в початковій школі та ІТ-технологій; індивідуалізація навчання інтелектуально обдарованих дітей з урахуванням особливостей змісту початкової освіти; цілеспрямоване формування рефлексійних умінь як засобу реалізації процесів само (самоактуалізація, самонавчання, самооцінка,

самовдосконалення, самореалізація)); розроблено модель реалізації дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи як сукупність цільового, концептуально-стратегічного, організаційно-проектуального, процесуально-технологічного та контрольного-оцінного блоків;

• *конкретизовано критерії та показники розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи*: мотиваційний (ставлення учнів до навчання), змістовий (рівні розвитку інтелектуального потенціалу IQ (логічного мислення) та рівні розвитку наочно-образного мислення); процесуальний (рівень сформованості навчально-інтелектуальних умінь); та *рівні* розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи (надвисокий, високий, достатній), що сприяють позитивній динаміці розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи;

• *уточнено* суть понять «інтелектуальна обдарованість», «інтелектуально обдаровані учні початкової школи»;

• *подальшого розвитку* набули питання розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи засобами інноваційних форм та методів навчання, інтеграції зусиль педагогів шкіл та позашкільних навчальних закладів з метою успішного вирішення вищезазначеної проблеми, а також здійснення порівняльного аналізу моделей розвитку інтелектуальної обдарованості учнів у розвинених країнах світу.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що позитивні результати експериментальної перевірки теоретично обґрунтованої та експериментально перевіреної сукупності дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи дає змогу рекомендувати її до впровадження в освітній процес. Матеріали дисертації можуть бути використані під час викладання таких дисциплін, як «Педагогіка», «Історія педагогіки», спецкурсів для студентів і магістрів педагогічних закладів вищої освіти, у системі підвищення кваліфікації учительських кадрів, під час укладання підручників, навчальних посібників, проведення педагогічної практики, написання магістерських робіт.

Результати дослідження впроваджено в навчальний процес Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 103 Харківської міської ради Харківської області (довідка про впровадження №12-08 від 23.12.2016 р.), Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 142 Харківської міської ради Харківської області (довідка про впровадження №758 від 23.12.2016 р.), Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 144 Харківської міської ради Харківської області (довідка про впровадження № 926 від 23.12.2016 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (довідка про впровадження № 01/10-446 від 29.11.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати дослідження, представлені в дисертації, отримано самостійно. У статті, опублікованій у співавторстві [7], особистий внесок здобувача полягає в здійсненні аналізу науково-педагогічної літератури, визначенні особливостей упровадження STEM-освіти в провідних країнах ЄС та США.

Апробація результатів дослідження здійснювалася через публікацію матеріалів дисертації. Основні положення, результати дослідження обговорювалися під час виступів на міжнародних та всеукраїнських конференціях: «Сучасні підходи до

навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ» (Харків, 2013 р.); «Дослідження і викладання іноземних мов у глобалізованому економічному просторі» (Київ, 2014 р.); «Моделювання інноваційних систем навчання й виховання обдарованих дітей: теорія і практика» (Харків, 2015 р.); «Сучасний соціокультурний простір 2015» (Київ, 2015 р.); «Актуальні питання освіти і науки» (Харків, 2015 р.); «Актуальні питання наукових досліджень» (Чернівці, 2016 р.), на засіданні кафедри теорії і методики професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Публікації. Основний зміст дисертації відображено у 14 публікаціях, з них: 7 статей – у фахових виданнях України, 1 – публікація в міжнародному виданні, 6 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (215 найменувань, із них 16 – іноземною мовою) і 4 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 230 сторінок, з них основного тексту – 172 сторінки. Дисертація містить 14 таблиць і 5 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, представлено гіпотезу, методи наукового дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження отриманих результатів.

У першому розділі «**Теоретичні аспекти розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи у процесі навчання**» обґрунтовано суть поняття «інтелектуальна обдарованість», концепцію обдарованості як основу освіти інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, виокремлено особливості навчання інтелектуально обдарованих учнів початкової школи в навчальному процесі.

На підставі вивчення різних трактувань понять «обдарованість» та «інтелектуальна обдарованість» здійснено аналіз становлення концепції обдарованості як основи освіти інтелектуально обдарованих учнів початкової школи, схарактеризовано пріоритетні напрями, відповідно до яких має організовуватися та реалізовуватися навчання інтелектуально обдарованих учнів початкової школи. Підґрунтям для визначення поняття «інтелектуальна обдарованість» є основні положення обдарованості, розроблені відомими філософами, психологами, соціологами та педагогами (Г. Айзенк, С. Берт, А. Біне, Ф. Гальтон, Дж. Гілфорд, М. Єгорова, Дж. Кетл, О. Коваленко, Ю. Кузнєцова, Н. Лейтес, В. Робінсон, О. Савенков, К. Салімова, Н. Сергєєва, Ч. Спірмен, Р. Стернберг, Л. Термен, Л. Терстоун, Р. Фейерштейн, К. Фішер, Л. Холлінгвоус, М. Холодна, В. Шадріков, В. Штерн та інші).

Установлено, що над проблемою обдарованості людство замислювалося ще з часів античного періоду. Поняття «обдарованість» було введено до наукового обігу наприкінці XVII століття. Феномен обдарованості ототожнювався з поняттями «геній», «талант» та дав підстави для виокремлення етапів його становлення: *філософського* (V ст. до н. е. – XVII ст. н. е.), що характеризується використанням

понять «геній» та «талант» (О. Баумгартен, А. Бергсон, Д. Богоявленська, П. Гассенді, Т. Гоббс, Дж. Локк, Сократ, Платон, Плотін, В.Тредіаковський, Феофан Прокопович, Г. Теплов та інші); *психологічного* (XVII ст. н. е. – XIX ст.), упродовж якого було здійснено спробу відшукати витoki геніальності у природжених властивостях людини – здібностях та введено в науковий обіг поняття «обдарованість» (Ю. Гільбух, О. Лібін, О. Матюшкін, В. Овчинников, С. Рубінштейн, Р. Стернберг, Д. Ушаков та інші); *психолого-педагогічного* (XIX ст. – XX ст.), який був позначений появою різноманітних концепцій (Г. Доман, В. Клименко, Е. Томас) і моделей обдарованості (Ф. Монкс, Дж. Рензуллі, П. Торренс).

Аналіз наукових досліджень у контексті розвитку інтелектуальної обдарованості особистості дав підстави для визначення понять: «*обдарованість*», яке в роботі розкрито як генетично зумовлений стійкий компонент ментального розвитку особистості, що охоплює сфери інтелекту, різних здібностей та творчого потенціалу людини, який може розвиватися залежно від зовнішнього середовища; «*інтелект*» – сукупність здібностей, знань, умінь у вигляді стійких розумових структур психіки, які спонукають до раціональних дій учнів молодшого шкільного віку початкової школи в процесі навчання.

Схарактеризовано провідні дефініції дослідження на основі узагальнення підходів науковців до визначення принципів розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, зокрема загальнодидактичних, до яких, услід за О. Савченко, віднесено принципи взаємозв'язку навчання та розвитку, доступності, індивідуалізації та диференціації навчання, міцності та дієвості результатів навчання, мотиваційного забезпечення навчального процесу, наочності, наступності та перспективності, науковості, природовідповідності організації навчання, систематичності та системності навчання, цілісності впливу навчально-виховного процесу на становлення особистості учнів. Ці принципи розглядалися як вихідні положення організації дослідження.

На основі здійсненого наукового аналізу визначено окремі психологічні аспекти проблеми інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи: специфіка розвитку інтелектуальної обдарованості учнів (С. Шевчук), процеси розвитку мислення учнів початкової школи (Т. Потапова, М. Садовий, Л. Суховірська, О. Топузов, О. Трифонова); психолого-педагогічний супровід інтелектуальної обдарованості дітей (І. Леонова, Т. Мотилько); розвиток творчих здібностей дітей (В. Федосеєнко) тощо.

Під *інтелектуальною обдарованістю* розуміємо генетично зумовлену психолого-дидактичну здатність особистості у вигляді розумової продукції, що відтворюється в її різноманітних здібностях, адаптації, мимовільній творчості та креативності в процесі навчання.

Встановлено, що *інтелектуально обдаровані учні початкової школи* – це діти, які є суб'єктами процесу навчання в початковій школі та виявляють свій інтелектуальний потенціал через прояв інтелектуальних здібностей, креативності та творчості в різних видах діяльності, розвиток яких залежить від мікросередовища, у якому діти виховуються та демонструють свої знання, що перевищують обсяг шкільної програми.

У другому розділі **«Обґрунтування дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи»** запропоновано авторське розуміння досліджуваної сукупності дидактичних умов та модель її реалізації.

На основі проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано сукупність дидактичних умов, які впливають на динаміку розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи: актуалізація мотиваційно-ціннісної основи інтелектуальної діяльності учнів початкової школи; створення стимулювально-проблемного середовища на засадах інтеграції інноваційних технологій навчання в початковій школі та ІТ-технологій; індивідуалізація навчання інтелектуально обдарованих дітей з урахуванням особливостей змісту початкової освіти; цілеспрямоване формування рефлексійних умінь як засобу реалізації процесів само (самоактуалізація, самонавчання, самооцінка, самовдосконалення, самореалізація).

Задля активації визначених дидактичних умов розроблено модель їх реалізації (рис. 1).

Об'єктом дидактичного моделювання визначаємо процес розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.

Предметом моделювання вважаємо створення інформаційно-дидактичного середовища, у межах якого здійснюється цілісний (системний) розвиток інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.

Метою дидактичного моделювання є створення й розробка функціональної системи розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи й способів її здійснення.

Системоутворювальні принципи розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, урахування вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів у процесі розвитку інтелектуальної обдарованості (головною в навчальному процесі початкової школи є особистість дитини, її самоцінність, урахування її індивідуально-типологічних особливостей) дали змогу визначити блоки моделі створення дидактичних умов та їх зміст.

Структурно-функціональними блоками моделі реалізації дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, взаємодія яких забезпечує її функціонування й цілісність, є: цільовий, концептуально-стратегічний, організаційно-проектувальний, процесуально-технологічний та контрольньо-оцінний.

У третьому розділі дисертаційної праці **«Експериментальна перевірка дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи»** описано загальну організацію, етапи проведення і результати педагогічного експерименту з перевірки впливу сукупності дидактичних умов на розвиток інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи; розкрито методику реалізації експериментальної програми імплементації авторської моделі розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.

Педагогічний експеримент тривав три роки (2013–2016 рр.) і включав підготовчий та експериментальний періоди. У підготовчому періоді (2013–2014 рр.) окреслено проблематику дослідження, сформульовано загальну та робочі гіпотези, встановлено об'єкти дослідження, сформовано вибірку учнів та проведено їх розподіл на експериментальну та контрольну групи; підібрано експериментальні матеріали, визначено методики аналізу та статистичної обробки результатів.

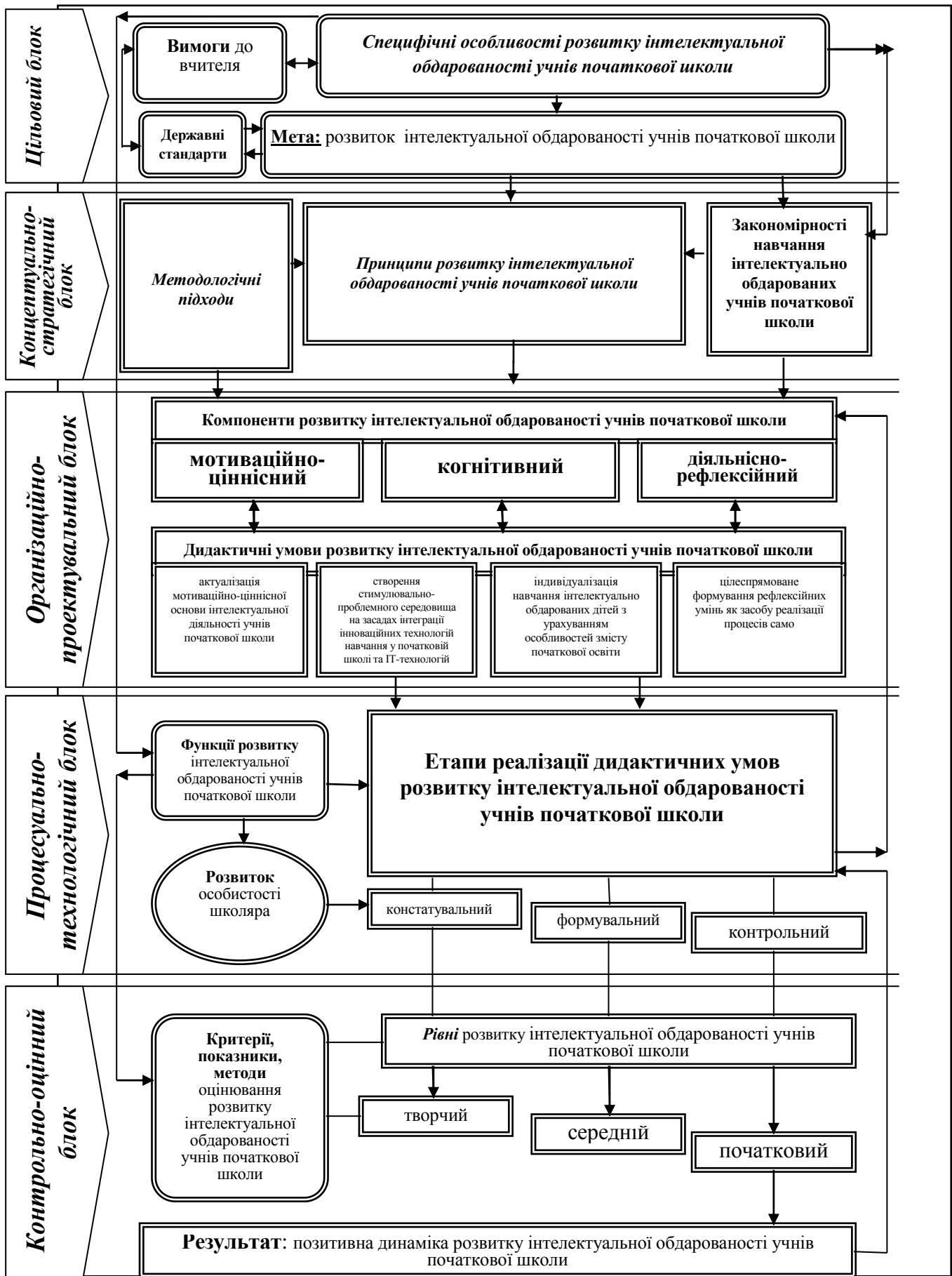

Рис. 1. Модель реалізації дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи

Для проведення педагогічного експерименту було створено експериментальну групу (ЕГ), яка об'єднувала 135 учнів. Також було створено одну контрольну групу (КГ), яка налічувала 140 учнів. Експериментальна робота передбачала перевірку визначеної сукупності дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи. У процесі педагогічного експерименту в ЕГ було впроваджено сукупність визначених дидактичних умов. Навчальний процес в КГ відбувався традиційно, без втручання.

Експериментальний період (2013–2016 рр.) складався з двох етапів. На першому з них (2013–2014 рр.) було проведено констатувальний етап експерименту для оцінки початкового рівня розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.

На цьому етапі було уточнено *критерії та показники*: мотиваційний (позитивне ставлення учнів до навчання), змістовий (рівні розвитку інтелектуального потенціалу IQ (логічного мислення) та рівні розвитку наочно-образного мислення), процесуальний (рівень сформованості загальнонавчальних умінь: навчально-інтелектуальних, креативних, навчально-комунікативних); та *рівні* розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи (творчий, середній, початковий), що сприяють позитивній динаміці розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи. У дослідженні передбачалося застосування методів математичної статистики, зокрема критерію Пірсона χ^2 . Засобами математичної статистики доведено той факт, що відмінності в розподілах учнів експериментальних та контрольній груп за рівнями розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи на констатувальному й контрольному етапах є статистично значущими.

За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту виявлено, що початкові показники мотивації та результатів успішності в учнів експериментальних та контрольних груп були приблизно однаковими, що дало підставу стверджувати, що експериментальні та контрольні групи підібрані правильно і стали вхідними значеннями для оцінки ефективності розробленої моделі дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.

Формувальний етап експерименту було спрямовано на реалізацію сукупності дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.

Актуалізація мотиваційно-ціннісної основи інтелектуальної діяльності учнів початкової школи була реалізована через потребу учнів початкової школи у спілкуванні, пізнавальну спрямованість навчальної інформації, мотивацію досягнень, кмітливість, швидкість розумового процесу тощо. До кожного уроку з основних навчальних предметів, що вивчаються в проектних класах початкової школи науково-педагогічного проекту «Інтелект України», а саме: «Людина і світ» (1-2 класи – 2 год. на тиждень, 3-4 класи – 3 год. на тиждень), «Математика» (1-4 класи – 4 год. на тиждень), «Українська мова» (1-4 класи – 3,5 год. на тиждень), «Читання» (1-4 класи – 3,5 год. на тиждень) було створено інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), призначені для проведення на кожному уроці фізкультхвилинок і хвилинок релаксації. Також використовувалися такі методи конструювання ІКТ, як анімація, 3D-моделювання, рендеринг, комп'ютерний аудіо- та відеомонтаж тощо. Аудіовізуальні афірмації, мультимедійні презентації, відеофрагменти, слайд-шоу

були спрямовані на включення учнів у освітній процес на уроці, формування в них відповідальності, уміння долати труднощі, працювати в команді.

Створення стимулювально-проблемного середовища на засадах інтеграції інноваційних технологій навчання в початковій школі та ІТ-технологій відбувалося на фізкультхвилинках, етапах первинного закріплення знань, умінь і навичок, їх узагальнення та систематизації, контролю та корекції результатів навчання, підбиття підсумків уроку. Використано серію флеш-анімацій до окремих навчальних тем предметів, зокрема «Алгоритми написання елементів букв і з'єднань», «Алгоритми окремих орфографічних правил», «Алгоритми розв'язання окремих типів задач», «Таблиці додавання, віднімання, множення, ділення тощо відеофрагменти до літературних творів, ІКТ-тренажери, навчально-ігрові ІКТ, «Великі перегони», «Зоряні перегони», «Літературні перегони», конкурс «Найрозумніший» для визначення рівня засвоєння учнями навчального матеріалу.

Для реалізації третьої дидактичної умови – індивідуалізація навчання інтелектуально обдарованих дітей з урахуванням особливостей змісту початкової освіти – було підібрано комплекс завдань, спрямований на розвиток розумових процесів вищого рівня, психологічний і особистісний розвиток, удосконалення творчих здібностей і способів роботи з навчальною інформацією.

У процесі проведення формувального етапу педагогічного експерименту показниками ефективності самоактуалізації й самонавчання інтелектуально обдарованих учнів початкової школи визначено когнітивні, аналітичні, проєкційні, рефлексивні й емпатичні здібності.

У результаті проведення педагогічного експерименту було доведено, що вміння самооцінки, самоорганізації й самоконтролю споріднені між собою, адже є характерними виявами процесів само під час розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, тому формування й функціонування названих умінь відбувається в єдності.

Для підтвердження ефективності теоретично обґрунтованих дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи на контрольному етапі педагогічного експерименту було проведено повторне діагностування розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи за допомогою раніше описаних критеріїв та показників (табл. 1).

Як свідчать отримані результати, кількість учнів за першим показником мотиваційного критерію (ставлення учнів до навчання) зростає в ЕГ на 5,2 %, у КГ – на 3,4%. У свою чергу, кількість школярів, які майже не проявляли вищевказані мотиви, зменшилась, а саме: в ЕГ – на 15,9 %, у КГ – на 7,9%.

На цьому етапі педагогічного експерименту в усіх групах збільшилась кількість учнів, які демонстрували стійкі позитивні емоції щодо розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи. А тому навіть у ситуаціях, коли учням певний час не вдавалося виконати запропоноване завдання, вони зберігали свою емоційну стабільність. Також зазначимо, що кожний випадок, коли школярі самостійно долали наявні труднощі та досягали поставлених цілей, позитивно впливав на їх емоційно-психологічний стан. Як наслідок – це ще помітніше підвищувало вмотивованість школярів щодо їхнього розвитку інтелектуальної обдарованості.

Результати експериментальної роботи (приріст у %)

Критерії та показники розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи	Групи	
	ЕГ	КГ
Мотиваційний		
1) ставлення учнів до навчання:		
• позитивне	+5,2	+3,4
• нейтральне	+10,7	+4,5
• негативне	-15,9	-7,9
Змістовий		
1) рівень розвитку інтелектуального потенціалу (логічного мислення) в учнів початкової школи:		
• надвисокий	+27,4	+12,3
• високий	+20,1	+13,0
• добрий	-47,5	-25,3
2) рівень розвитку образного мислення:		
• високий	+16,9	+9,2
• середній	+35,6	+16,5
• нижче середнього	-52,5	-25,7
Процесуальний		
1) рівень сформованості навчально-інтелектуальних умінь:		
• високий	+18,4	+9,3
• середній	+21,8	+10,4
• низький	-40,2	-19,7

Що стосується змістового критерію та його показників, то відбулися зміни, які привели до росту показника здатності учнів початкової школи до логічного мислення: в ЕГ – на 27,4 %, у КГ – на 12,3 %. У результаті кількість учнів, які відчували переважно негативні емоції щодо розвитку інтелектуальної обдарованості, зменшилася у в ЕГ на 27,5 %, а у КГ – на 12,3 %.

На підставі вищенаведених даних можна розрахувати, що кількість учнів, які здатні до наочно-образного мислення, збільшилася в ЕГ на 16,9 %, а у КГ – на 9,2 %. У свою чергу, кількість школярів, які мали достатній рівень забезпечення цього показника, значно зменшилася, а саме: в ЕГ – на 52,5 %, у КГ – лише на 25,7 %.

Також доцільно підсумувати, що під час проведення педагогічного експерименту кількість учнів початкової школи, які в змозі здійснювати рефлексію, зросла в ЕГ на 18,4 %; у КГ – на 9,3 %.

Як засвідчує аналіз отриманих даних за всіма використаними критеріями й показниками, в учнів експериментальних груп на контрольному етапі було

зафіксовано значні позитивні зміни щодо розвитку інтелектуальної обдарованості, як порівняти з констатувальним етапом та з результатами, отриманими в контрольній групі. Шляхом здійснення відповідних математичних процедур було визначено кількість учнів у експериментальній і контрольній групах із надвисоким, високим та середнім рівнями розвитку інтелектуальної обдарованості.

На контрольному етапі педагогічного експерименту було проаналізовано результати проведеної роботи за визначеними критеріями та показниками. Для аргументованого підтвердження того, що результати педагогічного експерименту не є випадковими, а забезпечені саме реалізацією запропонованих дидактичних умов, здійснено їх статистичну перевірку.

Визначення вірогідності результатів проведеного педагогічного експерименту здійснювалося за допомогою застосування критерію χ^2 . Відповідно до запропонованої процедури, було сформульовано нульову й альтернативну гіпотезу для перевірки виявлених відмінностей у рівнях розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи з кожної експериментальної та контрольної груп.

При довірчій імовірності, що $\alpha = 0,95$, $T = 17,12 > T_k = 4,320$ для ЕГ.

Отже, відповідно до статистичних підрахунків зміни в рівнях розвитку є статистично значущими, тобто вірогідними. У свою чергу, це дозволяє зробити висновок про правильність сформульованої гіпотези дослідження. А для КГ, $T = 4,03 < T_k = 4,32$ отриманий результат дає підстави стверджувати, що майже ніяких змін упродовж проведення педагогічного експерименту в контрольній (КГ) групі не відбулося.

Отримані результати експериментального дослідження засвідчили існування взаємозв'язку між визначеною сукупністю дидактичних умов та позитивною динамікою розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи в експериментальній групі.

Отже, проведеним педагогічним експериментом підтверджено положення висунутої гіпотези й доведено ефективність визначеної сукупності дидактичних умов розвитку інтелектуально обдарованості учнів початкової школи.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано практичне вирішення наукової проблеми розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, що дає підстави для таких висновків:

1. На основі аналізу та узагальнення науково-педагогічних досліджень визначено, що проблема обдарованості сягає своїм корінням ще часів античного періоду. Поняття «обдарованість» було введено до наукового лексикону наприкінці XVII століття. За видом діяльності та сферою, яка її забезпечує, обдарованість поділяється на практичну, теоретичну, художньо-естетичну, комунікативну, духовно-ціннісну, інтелектуальну, емоційну, мотиваційно-вольову; за ступенем сформованості – актуальну та потенційну; за формою прояву – явну (неприховану) та приховану; за широтою проявів у різних видах діяльності – загальну та спеціальну; за особливостями вікового розвитку – ранню та пізню.

З'ясовано, що «обдарованість» – генетично зумовлений стійкий компонент ментального розвитку особистості, що охоплює сфери інтелекту, різних здібностей та творчого потенціалу людини, який може розвиватися залежно від зовнішнього середовища; «інтелект» – сукупність здібностей, знань, умінь у вигляді стійких розумових структур психіки, які спонукають до раціональних дій; «інтелектуальна обдарованість» – генетично зумовлена психолого-дидактична здатність особистості у вигляді розумової продукції, що відтворюється в її різноманітних здібностях, адаптації, мимовільній творчості та креативності в процесі навчання.

2. Встановлено, що інтелектуально обдаровані учні початкової школи – діти, які є суб'єктами процесу навчання в початковій школі й виявляють свій інтелектуальний потенціал через прояв інтелектуальних здібностей, креативності та творчості в різних видах діяльності, розвиток яких залежить від мікросередовища, у якому діти виховуються та демонструють свої знання, що перевищують обсяг шкільної програми.

Виокремлено особливості розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи: цікавість, надчутливість до проблем, прихильність до завдань дивергентного типу (дивергентне мислення), гнучкість мислення, легкість генерування ідей, легкість асоціювання, здатність до прогнозування: здатність мислення «бачити» спосіб розв'язання задачі проблеми до її реального розв'язання – інтуїція, здатність передбачити можливий результат дії до її здійснення, здатність організму підготуватися до реакції на будь-які події до їх виникнення – випереджувальне відображення, відмінна пам'ять, висока концентрація уваги, здатність до оцінки; перфекціонізм.

3. Конкретизовано критерії та показники розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, а саме: мотиваційний (ставлення учнів до навчання), змістовий (рівні розвитку інтелектуального потенціалу IQ (логічного мислення) та рівні розвитку наочно-образного мислення), процесуальний (рівень сформованості навчально-інтелектуальних умінь); та *рівні* розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи (надвисокий, високий, достатній), що сприяють позитивній динаміці розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.

4. Виявлено дидактичні умови розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи: актуалізація мотиваційно-ціннісної основи інтелектуальної діяльності учнів початкової школи; створення стимулювально-проблемного середовища на засадах інтеграції інноваційних технологій навчання в початковій школі та ІТ-технологій; індивідуалізація навчання інтелектуально обдарованих дітей з урахуванням особливостей змісту початкової освіти; цілеспрямоване формування рефлексійних умінь як засобу реалізації процесів само (самоактуалізація, самонавчання, самооцінка, самовдосконалення, самореалізація). Модель реалізації дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи визначається також як єдність цільового, концептуально-стратегічного, організаційно-проектного, процесуально-технологічного та контрольного-оцінного блоків.

5. Ефективність упровадження дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи в навчальний процес підтверджено результатами контрольного етапу проведеного педагогічного експерименту. Аналіз

експериментальних даних виявив суттєву позитивну динаміку розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи в експериментальних класах у порівнянні з контрольними.

Вірогідність отриманих даних підтверджена методом математичної статистики (за χ^2 -критерієм Пірсона), який в експериментальних групах показав значну перевагу емпіричних значень показників над критичними на рівні вірогідності 95 %. При довірчій імовірності, що $\alpha = 0,95$, $T = 17,12 > T_k = 4,320$ для ЕГ.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективними для подальших наукових розвідок є питання розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи засобами інноваційних форм та методів навчання, інтеграції зусиль педагогів шкіл та позашкільних навчальних закладів з метою успішного вирішення вищевказаної проблеми, а також здійснення порівняльного аналізу систем розвитку інтелектуальної обдарованості в учнів різного віку в розвинених країнах світу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації

1. Сапрунова О. Г. Практична підготовка майбутніх вчителів до використання мнемотехнік на уроках іноземної мови. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2014. Вип. 31. Том IV (12): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». Київ: Гнозис. С. 346–352.

2. Сапрунова О. Г. Психолого-педагогічний підхід до розвитку інтелектуальної обдарованості молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. № 43 (96). С. 463–468.

3. Сапрунова О. Г. Адаптація інтелектуально обдарованих учнів початкової школи як інтегрована частина процесу ефективного навчання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. № 44 (97). С. 390–395.

4. Сапрунова О. Г. Особливості взаємодії вчителів з інтелектуально обдарованими школярами молодших класів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. № 45 (98). С. 381–386.

5. Сапрунова О. Г. Генеза концепцій інтелектуальної обдарованості у світовій психолого-педагогічній думці. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 5-6. С. 25–31.

6. Сапрунова О. Г. Дидактичні умови розвитку інтелектуальної обдарованості в учнів початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. № 51 (104). С. 382–390.

7. Сапрунова О. Г., Коваленко О. А. STEM-освіта: досвід упровадження в країнах ЄС та США. *Рідна школа*. 2016. Вип. 4. С. 46–49.

8. Saprunova O. G. Compound natural thinking as a basis of developing intellectually gifted primary schoolchildren. *Austrian Journal of Humanities and Social Sciences*. 2016. № 3-4. P. 65–67.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Сапрунова О. Г. Мнемотехнологии как инновационные педагогические технологии в процессе изучения иностранных языков. *Сучасні підходи до навчання*

іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ: зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. конф., 12 квіт. 2013 р. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. С.146–147.

10. Сапрунова О. Г. Особливості інноваційних аспектів мнемотехніки у викладанні іноземних мов. *Дослідження і викладання іноземних мов у глобалізованому економічному просторі*: зб. матеріалів I Міжнар. конф., 19 верес. 2014 р. Київ : ВПЦ «Київський університет». С. 105–108.

11. Сапрунова О. Г. Концептуальні моделі інтелектуальної обдарованості особистості Г. Гарднера і Дж. Гілфорда. *Моделювання інноваційних систем навчання й виховання обдарованих дітей: теорія і практика*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 24 берез. 2015 р. Харків: «Оперативна поліграфія». С. 189–195.

12. Сапрунова О. Г. Теоретичні аспекти розвитку інтелектуально обдарованих учнів початкової школи. *Сучасний соціокультурний простір 2015*: зб. матер. XII Міжнар. наук. інтернет-конф., 16-18 верес. 2015 р., Київ: ТОВ «ТК МЕГАНОМ». С. 75–81.

13. Сапрунова О. Г. Сімейна дезадаптація як психолого-педагогічна проблема навчання інтелектуально обдарованих учнів початкової школи. *Актуальні питання освіти і науки*: зб. матер. III міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 лист. 2015 р. Харків: ХОГОКЗ. С. 202–207.

14. Сапрунова О. Г. Шляхи розвитку інтелектуальних здібностей учнів початкової школи. *Актуальні питання наукових досліджень*: матер. XLIII міжнар. наук.-практ. конф., 29-30 черв. 2016 р. Т. 2. Чернівці – Київ: Науково-видавничий центр «Лабораторія досліджень». С. 202–207.

АНОТАЦІЇ

Сапрунова О. Г. Дидактичні умови розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2019.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.

У дисертації розкрито суть понять «інтелект», «обдарованість», «інтелектуальна обдарованість»; виокремлено особливості розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи; уточнено критерії та показники розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи; визначено та обґрунтовано сукупність дидактичних умов, які сприяють позитивній динаміці розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи (актуалізація мотиваційно-ціннісної основи інтелектуальної діяльності учнів початкової школи; створення стимулювально-проблемного середовища на засадах інтеграції інноваційних технологій навчання в початковій школі та ІТ-технологій; індивідуалізація навчання інтелектуально обдарованих дітей з урахуванням особливостей змісту початкової освіти; цілеспрямоване формування рефлексійних умінь як засобу реалізації процесів само (самоактуалізація, самонавчання, самооцінка, самовдосконалення, самореалізація)).

На основі якісного і кількісного аналізу діагностичної інформації (за підсумками педагогічного експерименту) підтверджено дієвість створення запропонованих дидактичних умов та результативність функціонування моделі їх реалізації.

Ключові слова: інтелект, обдарованість, інтелектуальна обдарованість, розвиток інтелектуальної обдарованості, учні початкової школи, дидактичні умови.

Сапрунова А. Г. Дидактические условия развития интеллектуальной одаренности учащихся начальной школы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2019.

Диссертационная работа является теоретико-экспериментальным исследованием дидактических условий развития интеллектуальной одаренности учащихся начальной школы.

В диссертации раскрыта суть понятий «интеллект», «одаренность», «интеллектуальная одаренность»; выделены особенности развития интеллектуальной одаренности учащихся начальной школы; уточнены критерии и показатели; определены и обоснованы дидактические условия, которые способствуют положительной динамике развития интеллектуальной одаренности учащихся начальной школы (актуализация мотивационно-ценностного основания интеллектуальной деятельности учеников младшей школы; создание стимулирующе-проблематичной среды на основании интеграции инновационных технологий обучения в младшей школе и ИТ-технологий; индивидуализация обучения интеллектуально одаренных детей с учетом особенностей содержания начального образования; целеустремленное формирование рефлексивных умений как средства реализации процессов само (самоактуализация, самообучение, самооценка, самореализация).

На основании качественного и количественного анализа диагностической информации (по подсчетам педагогического эксперимента) подтверждено эффективность создания предложенных дидактических условий и результативность функционирования модели их реализации.

Ключевые слова: интеллект, одаренность, интеллектуальная одаренность, развитие интеллектуальной одаренности, ученики начальной школы, дидактические условия.

Saprunova O. G. Didactic conditions of intellectual giftedness development of primary schoolchildren. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.09 – Theory of Education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2019.

The dissertation presents the results of the theoretical and experimental research in didactic conditions of intellectual giftedness development of primary schoolchildren.

The following terms have been defined in the dissertation: giftedness is a genetically determined strong component of the individual's mental capacity covering the fields of intelligence, various skills and creative potential of a person which can be developed

depending on external environment; intelligence is a combination of knowledge, skills and abilities as stable mental structures of the psyche which direct rational actions; intellectual giftedness is a genetically determined psychological and didactic ability of the individual in the form of mental products, reproduced in its various abilities, adaptation, involuntary creativity and imagination in the process of learning.

The scientific novelty of the research lies in the fact that a certain number of didactic conditions of primary schoolchildren's intellectual giftedness development have been revealed and theoretically grounded.

It has been proved that the problem of giftedness goes back to the time of Ancient Greece, but the term "giftedness" was introduced into the scientific lexicon at the end of the 17th century. The analysis and synthesis of the pedagogical researches have allowed confirming that at that time the phenomenon of giftedness was associated with such notions as "genius", "talent". The philosophical, psychological and psychological-pedagogical stages of its development have been singled out.

In accordance with the type of activity and the sphere, which provides it, it has been stated that giftedness is subdivided into practical and theoretical, artistic and aesthetic, communicative, intellectual, emotional, motivational and strong-willed; according to the degree of its development it is subdivided into actual and potential; according to the form of presentation – overt and covert; in accordance with its availability in different types of activity – general and special; according to the age development peculiarities – early and late giftedness.

On the basis of study of different interpretations of the notions "giftedness" and "intellectual giftedness" the giftedness concept development has been analyzed. The priority directions in accordance with which the teaching of intellectually gifted primary school children is to be organized and implemented have been characterized.

The age and individual peculiarities of primary schoolchildren in the process of development of their intellectual giftedness have been theoretically grounded.

The role and place of the pupils' intellectual giftedness in the educational process of the new primary school have been defined. The author's understanding of the investigated didactic conditions has been suggested.

The major definitions of the research have been characterized on the basis of synthesis of the scholars' approaches to defining the principles of primary schoolchildren's intellectual giftedness development.

Some psychological peculiarities of the problem of primary school children's giftedness, which include the specific features of the pupils' intellectual giftedness development, the primary schoolchildren's thinking process development, psychological and pedagogical support of intellectually gifted children as well as primary school children's creative abilities development, have been defined.

It has been determined that intellectually gifted primary pupils are the children who are participants of the learning process in primary school and demonstrate their intellectual potential as mental abilities, creativity and imagination in various activities, their development depends on the micro-environment in which children are brought up and demonstrate their knowledge that exceeds the volume of the school curriculum.

The following peculiarities of intellectual giftedness development of primary schoolchildren have been specified: curiosity; oversensitivity to problems; enjoying

divergent type tasks; flexibility of thinking; fast generation of ideas; effortless association; ability to predict: ability to «foresee» a solution before solving a problem, that is intuition; ability to predict possible results of an action prior to its realisation; the ability of the body to prepare for a reaction to any events before the actual event, that is a proactive reaction; great memory; high concentration of attention; ability to estimate; perfectionism.

The criteria and indicators of intellectual giftedness development of primary schoolchildren have been clarified: motivational (students' attitude to studies), content-related (levels of development of IQ intellectual potential (logical thinking) and levels of eye-mindedness development); instrumental (the level of educational and intellectual skills development); and the levels of intellectual giftedness development of primary schoolchildren (very high, high, sufficient) that contribute to the positive dynamics of the intellectual giftedness development of primary pupils.

The criteria and levels of intellectual giftedness development of primary schoolchildren are a component of the model of didactic conditions creation with the following conditions: actualization of the motivational basis of primary schoolchildren's mental activities; creation of a stimulating and problem-solving environment on the basis of integration of innovative teaching techniques and IT technologies in elementary schools; individualization of teaching intellectually gifted children taking into account the special content of primary education; purposeful formation of reflective skills as means of implementing individual processes (self-actualization, self-education, self-esteem, self-improvement, self-realization).

The effectiveness of the suggested didactic conditions arrangement and the efficiency of the functioning of the model of their implementation have been confirmed by the qualitative and quantitative analysis of diagnostic information (based on the results of a pedagogical experiment).

It has been stated that the carried out research hasn't covered all the aspects of the problem of investigation.

The problem of primary schoolchildren's intellectual giftedness development by means of innovative forms and methods of teaching, by integration of school teachers' efforts with those ones of out-of-school institutions as well as by means of the comparative analysis of the systems of intellectual giftedness development of different age groups of children in developed countries of the world has been found forward-looking.

Key words: intelligence, giftedness, intellectual giftedness, intellectual giftedness development, primary schoolchildren, didactic conditions.

Підписано до друку 02.05.2019 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 05/19/2-2

Віддруковано у видавничому центрі «Вектор»
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФОП Осадца Ю.В.